

MINISTERIE VAN DEFENSIE
MILITAIRE INLICHTINGEDIENST
Afdeling Inlichtingen

ONTWIKKELINGEN IN DE VOORMALIGE JOEGOSLAVISCHE FEDERATIE

25/97

(Afgesloten 251200 JUN 1997)

Conclusie/voorzicht

De betrekkingen tussen de drie Bosnische bevolkingsgroepen worden steeds slechter. Iedere stap in de richting van integratie zal slechts optische waarde hebben en een gevolg zijn van druk van de internationale gemeenschap.

De machtsstrijd tussen de Montenegrijse premier Djukanovic en de medestanders van de Servische president Milosevic lijkt momenteel in het voordeel van eerstgenoemde uit te vallen. De speelruimte van Milosevic is beperkt zo lang hij van Montenegrijse steun afhankelijk is voor zijn benoeming tot federaal president.

Bosnië-Herzegovina

Krajsnik verwerpt gezamenlijke strijdkrachten

De Servische vertegenwoordiger in het Bosnische presidium, Krajsnik, heeft verklaard dat er momenteel in Bosnië-Herzegovina twee legers bestaan: dat van de Bosnisch-Servische republiek (RS) en dat van de Moslim/Kroatische Federatie (MKF). Om die reden stelde hij dat het onmogelijk zal zijn om binnen het presidium een gezamenlijk standpunt te formuleren over gezamenlijke strijdkrachten. De uitspraken van Krajsnik houden verband met een recente zitting van de onlangs opgerichte "permanente militaire raad". Daarvan maken, naast de leden van het presidium, ook de bevelhebbers van de Bosnisch-Servische strijdkrachten en de Federatie-strijdkrachten (Colic en Delic) deel uit. Volgens de Servische afgevaardigden willen de Moslims een maximale integratie van beide legers bewerkstelligen om daardoor de speelruimte van de Bosnisch-Servische strijdkrachten (VRS) zo veel mogelijk in te perken. In dat kader heeft Colic de afgelopen dagen zijn vroegere beschuldigingen, dat de Moslims uit zijn op een offensief tegen de VRS, herhaald. De Bosnische Serviërs willen juist hun autonomie op militair terrein zo veel mogelijk handhaven, waarbij zij onder meer verwijzen naar het feit dat "Dayton" de primaire verantwoordelijkheid voor defensie-aangelegenheden op entiteits-niveau legt. Naar verwachting zullen beide partijen met name op het gevoelige militaire terrein, niet bereid zijn water bij de wijn te doen, zodat enige samenwerking in dat kader (zoals Krajsnik al aangeeft) in de praktijk uitgesloten is.

Onduidelijkheid over terugkeer vluchtelingen

Er zijn aanwijzingen dat de terugkeer van vluchtelingen uit Duitsland naar noord-Bosnië vertraging oploopt als gevolg van onduidelijkheid over hun bestemming. Aanvankelijk was bepaald dat de pre-fab woningen voor deze vluchtelingen (die door Duitsland betaald worden) eerst in Gradacac (MKF) zouden worden geplaatst, en pas in een later stadium worden overgebracht naar hun definitieve bestemming Modrica (RS). De Bosnische autoriteiten doen echter pogingen om de woningen direct in Modrica geplaatst te krijgen. Hiertegen bestaat verzet van RS-zijde. Zoals reeds eerder gemeld, proberen de Bosnische (in de praktijk vooral Moslim-)autoriteiten de terugkeer van zo veel mogelijk Moslim-vluchtelingen naar "Servisch" gebied te bewerkstelligen. Om een doorbraak in de status quo te bereiken, is het van belang dit nog vóór de gemeenteraadsverkiezingen te realiseren. Dit zal echter door de Serviërs, die streven naar een etnisch "zuivere" RS, als een provocatie worden beschouwd. Resultaat van een en ander kan zijn dat de terugkeer van vluchtelingen wordt vertraagd.

Moslim/Kroatische Federatie

Autoriteiten in Bihac verklaren Kroatische consul persona non grata

Op 17 juni heeft de kantonraad van het Una Sana kanton de Kroatische consul Jurlina tot persona non grata verklaard. Als reden hiervoor verklaarde de voorzitter van de kantonraad, Boric, dat Jurlina activiteiten heeft

[REDACTED]

ontplooid gericht op de destabilisatie van het kanton. De beslissing van de kantonraad is voor verdere procedure voorgelegd aan de nationale minister van Buitenlandse Zaken, Prlic. Het tot ongewenst persoon verklaren van de Kroatische consul heeft te maken met diens eerdere omstrede uittalingen. Zo verklaarde hij dat Kroatië aanspraak maakt op delen van Bosnië-Herzegovina (in de omgeving van Kulen Vakuf en Bihac) en dat al 50.000 Moslims een dubbel staatsburgerschap hadden verkregen. Deze opmerkingen zijn hem niet in dank afgenomen door de Moslims, die deze kantonraad domineren (de HDZ heeft maar één van de 50 zetels). Het is echter hoogst twijfelachtig of Prlic deze verklaring zal overnemen. Deze minister is namelijk een Bosnische Kroaat en derhalve kan het voorstel vermoedelijk alleen rekenen op steun van Husein Zivalj, zijn Moslim plaatsvervanger. Mogelijk is de positie van Jurlina onderwerp van gesprek tussen de geplande ontmoeting van Izetbegovic en Tudjman, die gepland staat voor begin juli.

Moslims klagen over registratiefraude Kroaten

Het bestuur van de belangrijkste Moslim-partij SDA in de plaats Vitez heeft bij de OVSE geprotesteerd tegen "illegale stappen" van de Kroaten uit de omgeving. Dezen zouden door gebruik te maken van dubbele identiteitsbewijzen (namelijk die van Bosnië-Herzegovina en van de Bosnisch-Kroatische "staat" Herceg-Bosna) zowel in de eigen woonplaats als in Vitez willen stemmen. Ook in Zepce (ten westen van Tuzla) zouden de Kroaten de kiezersregistratie volgens de Moslims vervalst hebben. Gezinspeeld werd op een mogelijke boycot van de verkiezingen door de SDA, indien deze onregelmatigheden niet worden gecorrigeerd. Het feit dat de SDA openlijk protesteert tegen de vermeende registratiefraude is een illustratie van de groeiende spanningen tussen beide bevolkingsgroepen. Opmerkelijk daarbij is dat zowel Zepce als Vitez Kroatische enclaves zijn in door Moslims gedomineerde gebieden. Het ligt voor de hand dat de Kroaten in het kader van hun streven naar eigen, van de Moslims en de MKF onafhankelijke (deel)gebieden, pogingen zullen doen om een substantiële vertegenwoordiging in beide gemeenteraden te bewerkstelligen. Daarbij kan het feit dat de meeste Bosnische Kroaten over dubbele identiteitspapieren beschikken, een belangrijke factor zijn. De Bosnische Moslims zijn geconfronteerd met het gevaar dat de komende gemeenteraadsverkiezingen op een aantal gevoelige plaatsen de huidige status quo zal bestendigen. Tegen die achtergrond is een lokale, of zelfs een landelijke, verkiezingsboycot zeker geen denkbeeldige optie.

Bosnisch-Servische Republiek

Bosnische Serviërs weigeren OVSE-kandidaten voor Brcko-kiescommissie

Op 17 juni heeft de gemeenteraad van Brcko de nieuwe voorzitter en secretaris in de lokale kiescommissie aangewezen. De door de OVSE voorgestelde kandidaten werden niet geaccepteerd. Integendeel, men beschouwde dit als een inbreuk op de legale en grondwettelijke autoriteit van de gemeenteraad. Ook werd opgericht een "hoofdkwartier voor toezicht op de kiezersregistratie". Dit uitvoerend orgaan bestaat uit de voorzitter van de gemeenteraad, de burgemeester, een priester en de lokale voorzitters van de grootste politieke partijen (SDS, SRS, SPRS en SSJ). Deze activiteiten van de gemeenteraad van Brcko onderstrepen het belang dat de Bosnische Serviërs hechten aan de komende gemeenteraadsverkiezingen, zeker in die plaats. Ondanks het feit dat ze gestraft zijn voor hun eerdere frauduleuze activiteiten bij de kiezersregistratie (ontslag van de voltallige kiescommissie en herhaling van de registratie), intensiveren zij hun pogingen om een zo goed mogelijk verkiezingsresultaat te behalen, d.w.z. een grotendeels "Servische" gemeenteraad te doen kiezen. Hiervoor is het echter noodzakelijk dat zoveel mogelijk Serviërs zich laten registreren in Brcko. De burgemeester van Brcko, Pajic, deed daarom ook een persoonlijke oproep aan alle Servische inwoners om zich opnieuw te laten registreren. Ook de aankondiging van een gezamenlijk "hoofdkwartier voor toezicht op de registratie" geeft een blijk van het belang dat de autoriteiten hechten aan de registratie. De strafmaatregelen van de OVSE hebben klaarblijkelijk geleid tot een versteviging van de eensgezindheid onder de Servische politieke partijen in Brcko.

Kroatië

Verdeeldheid binnen HSLs

De leider van de Kroatische sociaal-liberale partij HSLs, Gotovac, heeft een aantal leden van de gemeenteraad van Zagreb die tot die partij horen, geschorst. Zelfs werd bedreigd sommige partijleden, waaronder plaatsvervangend burgemeester Nikolic, uit de partij te stoten. Aanleiding was het feit dat de betreffende HSLs-leden hebben ingestemd met samenwerking op lokaal niveau met de regeringspartij HDZ van president Tudjman. Gotovac zinspeelde zelfs op een spoedig partijcongres om deze problematiek te bespreken. Zoals reeds eerder gemeld, heeft de HDZ op lokaal niveau toenadering gezocht tot de oppositie om daarmee de impasse in de gemeenteraad van Zagreb te doorbreken. Onder invloed van Nikolic is dat gelukt. De kwestie is echter ook van landelijk belang. De populariteit van de HDZ neemt af en om die reden zoekt zij ook op landelijk niveau samenwerking met de (vooral liberale) oppositie, met name de HSLs. Gotovac, die eerder

[REDACTED]

deze maand nog door Tudjman werd verslagen in de presidentsverkiezingen, is daar uiterst huiverig voor, omdat hij vreest dat de partij door de HDZ ingekapseld en gemanipuleerd zal worden. Een andere stroming in de HSLs meent echter dat samenwerking met de HDZ, mogelijk in combinatie met andere gematigde oppositie-partijen, de enige mogelijkheid is om een dreigende impasse in de Kroatische politiek te doorbreken. Het heeft er alle schijn van dat zich de komende maanden allereerst binnen de HSLs, maar vermoedelijk ook binnen andere partijen, een richtingenstrijd zal voordoen over deze kwestie. Dat kan leiden tot een verdere versnippering in de Kroatische politiek, maar ook tot een doorbraak die de vorming van een coalitie-regering mogelijk zal maken. Van deze strijd zal derhalve veel afhangen met betrekking tot de toekomstige politieke koers van Kroatië.

Joegoslavië

DPS steunt kandidatuur Milosevic, maar

Tijdens de bijzondere zitting van de top van de Montenegrijnse regeringspartij DPS is besloten dat de partij zich opstelt achter de kandidatuur van de huidige Servische president Milosevic voor het federale presidentschap. Daarbij werden echter enkele belangrijke kanttekeningen gesteld. Zo werd onderstreept dat de DPS niet zal instemmen met wijzigingen in de Federale Grondwet. Ook werd aangedrongen op hervormingen in met name de economische politiek van Joegoslavië. De genoemde uitslag vormt een overwinning voor de Montenegrijnse premier Djukanovic, die een sterkere onafhankelijkheid voor Montenegro en een meer liberale economische politiek nastreeft. Daarbij heeft hij gebruik gemaakt van het feit dat Milosevic voor benoeming tot federaal president (door het federale parlement), maar ook voor de vervolgens noodzakelijke uitbreiding van de bevoegdheden van dat ambt, afhankelijk is van Montenegrijnse steun. De verkiezing van Milosevic kon Djukanovic vermoedelijk niet tegenhouden, omdat Milosevic (aannemende dat hij alle Servische stemmen in het parlement op zich kon verenigen) daarvoor slechts steun nodig had van één Montenegrijnse afgevaardigde. Voor de Grondwetwijziging is echter in de betreffende kamer een 2/3 meerderheid vereist, zodat een substantieel aantal Montenegrijnse parlementariërs zich daarachter moet opstellen. Djukanovic zal in beginsel proberen de uitbreiding van de macht van de federale president, die zeker indien het Milosevic betreft ten koste zal gaan van de Montenegrijnse invloed op centraal niveau, tegen te houden, of in elk geval substantiële concessies eisen. De uitslag van de DPS-top is ook een belangrijke zege van Djukanovic op zijn rivaal, president Bulatovic, die aanvankelijk tussen Djukanovic en Milosevic een middenpositie innam, maar de laatste tijd weer de belangen van laatstgenoemde behartigde. Gezien het feit dat Bulatovic er, ondanks ingrijpende discussies, kennelijk niet in is geslaagd een meerderheid van de DPS-top achter zich te krijgen, moet er rekening mee worden gehouden dat Bulatovic van het Montenegrijnse politieke toneel zal verdwijnen. Indien Milosevic nog van zijn diensten gebruik zou willen maken, zou een functie van federaal premier een mogelijkheid zijn, omdat de federale Grondwet in het geval dat de federaal president een Serviër is, voorschrijft dat de premier "in beginsel" een Montenegrijn moet zijn. Anderzijds is de huidige premier Kontic (eveneens een Montenegrijn) loyaal aan Milosevic en is er op zich geen reden hem te vervangen, tenzij Milosevic wil proberen een tegenwicht tegen Djukanovic te bieden door Kontic tot Montenegrijns president te laten benoemen.

Er dient overigens voor de worden gewaakt om deze tegenstellingen uitsluitend, of zelfs voornamelijk, aan politiek-ideologische verschillen toe te schrijven. In het gehele voormalige Joegoslavië, maar met name aan Servisch-Montenegrijnse zijde, wordt de politieke opstelling vaak bepaald door economische, persoonlijke of zelfs pragmatische overwegingen. Zo gold de huidige Bosnisch-Servische president Plavsic in het verleden als een hardliner, maar zoekt zij tegenwoordig voornamelijk steun bij de "gematigde" oppositionele kringen in Banja Luka en omgeving. Milosevic zelf heeft aanvankelijk een machtsbasis gebouwd door gebruik te maken van Servisch-nationalistische waarden, maar deze vervolgens opgegeven ten gunste van een pragmatische en op het oog vredelievende opstelling. Ook aan de controverse tussen Milosevic en Djukanovic lijken vooral persoonlijke tegenstellingen ten grondslag te liggen. Daarnaast zijn economische belangen (controle over de illegale handel tussen Joegoslavië, Italië, Albanië en mogelijk andere landen in de regio) in het geding.

Djukanovic waarschuwt voor regionale verdeeldheid

Djukanović heeft gewaarschuwd tegen "provocatieve en onjuiste" beweringen dat het noorden van Montenegro ten achter wordt gesteld bij het zuiden. Djukanovic stelde dat "hij die dergelijke verdeeldheid aanwakkert, niet het beste voorheeft met Montenegro". Met zijn uitspraken verwees Djukanovic naar Bulatovic, die zijn machtsbasis vooral in het noorden van Montenegro heeft. Deze had Djukanovic er min of meer openlijk van beschuldigd het zuiden van het land (de thuisbasis van Djukanovic) te bevoordelen boven het noorden. Kennelijk wil Djukanovic hem er impliciet van beschuldigen de eenheid van Montenegro op het spel te zetten door de kant van Milosevic te kiezen.

Plaatsvervangend premier dient ontslag in

Een plaatsvervanger van Djukanovic, Drljevic, die in het Montenegrijnse kabinet verantwoordelijk was voor hervormingen in het financiële stelsel en overheidsuitgaven, heeft zijn ontslag ingediend. Daarbij stelde hij dat hij niet in de gelegenheid was zijn taken uit te oefenen als gevolg van tegenwerking van Bulatovic "en een groep loze carrièrejagers". Als gevolg daarvan waarschuwde hij voor het verlies van vertrouwen van de Montenegrijnse bevolking in de DPS en het "verdere verval van het Montenegrijnse volk". Hij riep de bevolking van Montenegro op "de eigen belangen te onderkennen, alsmede de mensen die het volk zullen leiden in de richting van een economisch ontwikkelde en democratische samenleving". Met deze uitspraken geeft Drljevic aan dat hij een sterk medestander is van Djukanovic en een tegenstander van Bulatovic. Uit de ontslag-aanvraag blijkt dat Bulatovic voldoende invloed heeft om enkele medestanders van Djukanovic, de realisering van hun doelstellingen onmogelijk te maken. Mogelijk anticipeert Drljevic op het uiteenvallen van de DPS (de gezamenlijke partij van Bulatovic en Djukanovic) in een meer hervormingsgezinde en een meer conservatieve (en pro-Servische) stroming. Van groot belang voor de machtsverhoudingen in en om Montenegro zal zijn hoe Djukanovic en Bulatovic op de aanvraag van Drljevic zullen reageren.

Draskovic (en Djindjic) in Montenegro

De leider van de oppositionele, extreem-nationalistische Servische Vernieuwingspartij SPO, Draskovic, heeft de afgelopen dagen een bezoek gebracht aan Montenegro. Daarbij heeft hij onder meer besprekingen gevoerd met Djukanovic en de voorzitter van het Montenegrijnse parlement, Marovic, een nauw medestander van Djukanovic. Deze ontmoeting is vanzelfsprekend vooral van belang in het kader van de machtsstrijd tussen Djukanovic en Milosevic. Het bezoek is daarnaast vermeldenswaard omdat Djukanovic de afgelopen dagen eveneens een bespreking heeft gevoerd met een andere prominente Servische oppositieleider, Djindjic, met wie Draskovic op gespannen voet staat. Vermoedelijk hebben beide Serviërs geprobeerd om met Djukanovic afspraken te maken voor een gecoördineerd optreden tegen Milosevic, die door alle anderen als de belangrijkste tegenstander wordt beschouwd. Daarbij hebben Draskovic en Djindjic naar alle waarschijnlijkheid aan Djukanovic tegenstrijdige suggesties gedaan. Gezien de doelstellingen die Djukanovic de laatste tijd heeft beleden, en gezien de nationalistische opvattingen van Draskovic, moet worden aangenomen dat hij meer op één lijn zit met Djindjic dan met Draskovic. Hij zal het zich echter niet hebben kunnen veroorloven Draskovic totaal van zich te vervreemden.

Montenegrijnse oppositie zinspeelt op staatsgreep

Inmiddels heeft ook het gros van de oppositie zich achter Djukanovic geschaard en zich uitgesproken tegen de nominatie van Milosevic tot federaal president, alsmede de door Milosevic voorgestelde grondwetswijziging. Het merendeel van de gedelegeerden van de oppositie tekende een verklaring met deze strekking. Oppositieleider Kilibarda (Nationale Partij van Montenegro [NSCG]), die onlangs door Djukanovic is ontslagen van rechtsvervolging wegens laster, gooide olie op het vuur door op 17 juni te speculeren op een op handen zijnde staatsgreep van het Joegoslavische Leger (VJ), om Montenegro weer in het gareel te brengen. Volgens hem had de Joegoslavische Opperste Defensie Raad op 12 juni hiertoe besloten en onderdelen van het 2e en 3e Militaire District (die Montenegro en zuid-Servië beslaan) in verhoogde staat van paraatheid gebracht. Er zijn geen duidelijke aanwijzingen voor een op handen zijnde militaire "staatsgreep"; de verhoogde staat van paraatheid is vermoedelijk voornamelijk bedoeld als pressiemiddel. Mogelijk hebben eventuele militaire stappen ook te maken met de gespannen situatie in het buurland Albanië. Vermoedelijk willen Kilibarda c.s. proberen goed garen te spinnen bij de spanningen tussen Servië en Montenegro. Overigens moet zeker niet worden uitgesloten dat Servië in het algemeen en Milosevic in het bijzonder in geval van nood naar militaire pressiemiddelen zullen grijpen om hun doelstellingen ten opzichte van Montenegro te realiseren. Hoewel de loyaliteit van het leger aan de Servische politiek in algemene zin twijfelachtig is in verband met de voortdurende bezuinigingen op defensie-uitgaven, zal de Servische politieke top indien noodzakelijk in staat zijn het leger voor een demonstratief optreden jegens de "rebellens" in Montenegro op te treden.

Ugljanin kondigt autonomie Sandzak aan

De leider van de moslim-minderheid in de Servisch/Montenegrijnse regio Sandzak, Ugljanin, heeft gesteld dat de moslims in die regio op korte termijn autonomie zullen verwerven. Hij stelde echter dat het geen eenzijdige proclamatie zou betreffen, maar een officiële plechtigheid in aanwezigheid van vertegenwoordigers van de Joegoslavische regering, de internationale gemeenschap en de Bosnische Moslims als "betrokken partij". Een conferentie over dit onderwerp zou volgens Ugljanin op 12 juli worden belegd. Zijn plaatsvervanger Suljevic heeft echter inmiddels in de Joegoslavische media tegengesproken dat op korte termijn overleg zal worden gevoerd over autonomie voor Sandzak. De moslims in Sandzak bevinden zich in een moeilijke positie. Zij klagen voortdurend over discriminatie van de kant van de Joegoslavische autoriteiten en streven om die reden

[REDACTED]

reeds geruime tijd naar tenminste autonomie voor de regio. Er is onder hen echter sprake van uiteenlopende meningen over de te volgen koers. Daarbij is het krachtenveld waarbinnen zij moeten opereren, op vrijwel alle fronten op drift. De belangrijkste partij van de Bosnische Moslims, de SDA, die nauwe banden heeft met de gelijknamige partij van Ugljanin, voert een discussie of zij alle Bosnische staatsburgers wil vertegenwoordigen of uitsluitend de Moslims, een richtingenstrijd die ook gevolgen heeft voor de betrekkingen met de moslims in Sandzak. De Joegoslavische autoriteiten hebben formeel nog een arrestatiebevel tegen Ugljanin uitgevaardigd, maar tolereren in de praktijk diens aanwezigheid in Sandzak en politieke activiteiten. Het streven naar meer autonomie van Montenegro kan ook gevolgen hebben voor de positie van de Sandzak-moslims. Hun geloofsgenoten in het aangrenzende Kosovo twisten over verheving van het verzet tegen de onderdrukking van Servische zijde, dan wel intensivering van de dialoog met de Servische autoriteiten. Los daarvan circuleren in Joegoslavische regeringskringen vele geruchten over een op handen zijnde staatshervorming, waarin toekenning, dan wel herstel van autonomie voor sommige gebieden (Kosovo, Vojvodina, maar mogelijk ook Sandzak) zeker niet bij voorbaat uitgesloten zijn. De uitspraak van Ugljanin suggereert dat hij overleg over deze materie heeft gevoerd met (sommige) Joegoslavische autoriteiten. De uitspraak van Suljevic kan er echter op wijzen dat het hier slechts oriënterende gesprekken heeft betroffen en dat Ugljanin's gesprekspartners niet de mening van Joegoslavische top weergaven. Het gevaar is echter dat sommige Sandzak-moslims aan de uitspraak van Ugljanin verwachtingen ontleen die mogelijk te hoog gespannen zijn. Dit kan tot teleurstellingen, dan wel tot irritaties leiden jegens zowel de persoon van Ugljanin als de Joegoslavische autoriteiten.